

Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası

Abbasqulu ağa Bakıxanov-230

Abbasqulu ağa Bakıxanovun həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri

- Abbasqulu ağa Mirzə Məhəmməd oğlu Bakıxanov 1794-cü il iyun ayının 21-də Bakı xanlığının Əmircan kəndində anadan olmuşdur. Bakıxanov 8 yaşına qədər Bakıda yaşamış, uşaqlığının ilk dövrünü Abşeronun Əmircan, Maştağa, Balaxanı kəndlərində keçirmişdir.
- O, Bakı və Quba xanlarının nəslindəndir, 1802-ci ildə atası xanlıq taxtı uğrunda vuruşmalarda öz əmisi oğlu Hüseynqulu xana məğlub olduğuna görə məcburiyyət qarşısında qalaraq Qubaya, vaxtı ilə dayısı Fətəli xanın ona bağışladığı Amsar kəndinə köçməli olmuşdur.
- A.Bakıxanov Qubada, əvvəl bir müddət Şeyx Əli xanın sarayında, sonra isə atasının Əmsar Kəndindəki malikanəsində yaşamışdır. Burada o, gözəl və nəcib xasiyyəti ilə hələ gənc yaşlarından özünə qubalılarından çoxlu səmimi dost qazanmışdır.
- Abbasqulu ağa Bakıxanov təhsilə Bakıda başlamış, Qubada onu davam etdirmişdi. Qubada yaşadığı uzun illər ərzində fars və ərəb dillərini, Şərq ədəbiyyatı və fəlsəfəsini öyrənmişdir.
- 1819-cu ildə Bakıxanov o zamankı Qafqazın baş hakimi general A. Yermolovun dəvəti ilə Tiflisə gəlib Qafqaz Baş Hərbi İdarəsində şərq dilləri üzrə tərcüməçi vəzifəsinə qəbul olunmuş və 26 il bu vəzifədə çalışmışdır.
- 1820-ci ildə 26 yaşındaykən ilk əsərlərindən biri olan “Riyazül-Qüds” əsərini doğma Azərbaycan dilində yazmışdı.
- 1823-cü ildə Abbasqulu ağa Bakıxanov Yermolov tərəfindən Qarabağ əyalətini tədqiq edən komissiyanın üzvü təyin edilmişdi.
- I Nikolay hökuməti Yermolovdan şübhələndiyi üçün, 1827-ci ilin mart ayında onu qraf Paskeviçlə əvəz etdi. Abbasqulu ağa Bakıxanovun Rusiya dövlətindəki qulluğunun parlaq dövrü də bu zamandan başlayır. Onun irəli çəkilməsi və ordenlərlə təltif edilməsi Paskeviçin Qafqazda baş hakim olduğu dövrə təsadüf edir.
- Azərbaycan və bütün Qafqazın Rusiyaya birləşdirilməsi tərəfdarı olan A.Bakıxanov Rusiya hərbi – diplomatik xidmətində olduğu zaman 1826-1829-cu illərdə İran və Türkiyə ilə müharibələrdə və Türkmənçayda Rusiya və İran arasındakı sülh danışıqlarında iştirak etmişdi.

Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası

Abbasqulu ağa Bakıxanov-230

- 1827-ci ilin noyabrında İran Azərbaycanında (Dehxarqanda) Paskeviçin sədrliyi, Qriboyedovun katibliyi ilə Rusiya – İran dövlətləri arasında sülh məclisi açılır. Abbasqulu ağa Bakıxanov da həmin məclisdə Rusiya dövlətinin nümayəndəsi kimi iştirak edir.
- A. Bakıxanov hərbi əməliyyatda və diplomatik danışıqlarda iştirak etdiyinə görə dəfələrlə ordenlərlə təltif edilmiş, bir qədər sonra ona polkovnik rütbəsi verilmişdi.
- 1819-cu ildə Qafqazın baş hakimi general A.P.Yermolov Bakıxanovu Tiflisə dəvət etmiş və şərq dilləri tərcüməçisi vəzifəsinə təyin etmişdi.
- Onun birinci elmi əsəri fars dilinin qrammatikasına aid yazdığı "Qanuni-Qüdsi" əsəridir. Əsər [1828]-ci ildə yazılmışdır.
- 20-ci illərin sonu – 30-cu illərin əvvəllərində, A.Bakıxanov Tiflisdə qulluq etdiyi illərdə M.F.Axundov, M.Ş.Vazeh, erməni alimi və yazıçısı X.Abovyan, gürcü ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri Q.Orbeliani, A.Çavçavadze, N.Baratişvili, rus şairi Y.Polonski, polyak şairi T.Lado- Zablotski, fransız səyyahı qraf Suzane, alman alimi Karl Kox və başqaları ilə dostluq edirdi.
- 1831-ci ildə "Təhzibül-əxlaq" əsərini yazılmışdır və onu Abbasqulu ağa Bakıxanovun əsas əxlaqi-fəlsəfi əsəri hesab etmək olar. Bu əsərdə o, cəmiyyət haqqındakı fikirlərini bir sistem şəklində şərh edərək, gənclər arasında nəcib əxlaq normalarını, onun gözəl cəhətlərini təbliğ edir.
- "Təhzibül-əxlaq"dən sonra Abbasqulu ağa Bakıxanovun ikinci pedaqoji əsəri "Nəsayeh", "Kitabi-nəsihət" və ya "Nəsihətnamə"dir. Bu əsəri "Təhzibi-əxlaq"dən çıxarış da hesab etmək olar. "Kitabi-nəsihət"də 103 nəsihət vardır.
- Abbasqulu ağa Bakıxanov 1832-ci ildə Bakıda rus dilində məktəb açmağa təşəbbüs göstərir və bu barədə hökumətə layihə təqdim edir.
- 1932-ci ildə "Əsrarül-mələküt" əsərini yazmış və özü ilə 1846-cı ildə Türkiyəyə aparmış və Osmanlı sultanı Sultan Əbdülməciddə təqdim etmişdir. Əsər 1848-ci ildə Türkiyədə "Əfkarül-cəbarut fi əsrarül-mələkut" adı ilə İstanbulda nəşr olunmuşdur.
- 1833-cü ildə A.Bakıxanov Rusiyaya səyahətə çıxaraq Moskvanı və Peterburqu gəzmiş, Ukraynada olmuş və görkəmli alim, şair və yazıçılarla, incəsənət xadimləri və dövlət məmurları ilə görüşmüşdü.
- A.Bakıxanov altı ay Varşavada yaşamış və burada Azərbaycan yazıçısı İsmayılbəy Qutqaşını, gürcü dramaturqu Georgi Eristavi və O.S.Pavlişşeva ilə görüşmüşdü.

Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası

Abbasqulu ağa Bakıxanov-230

- Abbasqulu ağa Bakıxanov 1834-cü ildə iyul ayının təxminən ortalarında Peterburqu tərk edərək Odessa yolu ilə Tiflisə və oradan da Qubaya qayıtmışdır.
- 1834-cü ildə Qubada Abbasqulu ağa Bakıxanov İen universitetinin professoru nəbatət alimi Karl Henri Emili Koxla görüşür.
- 1835-ci ildən etibarən atasının Əmsar kəndində olan malikanəsində yaşamış, Qubada elmi və ədəbi fəaliyyətini davam etdirərək “Təhzibül-əxlaq”, “Kitabi-nəsihət”, “Kitabi-Əskəriyyə”, “Mişkatül-Ənvar” əsərlərini yazmışdır.
- Bu illərdə o, Qubada “Gülüstən” adlı ədəbi məclis təşkil etmiş, Qubanın tanınmış şair və ziyalılarını bu məclisə toplayıb vaxtını onlarla şer yazmaqda və arifanə söhbətlərdə keçirmişdir.
- 1837-ci ildə Quba əyalətində üsyan başlandıqdan az sonra Bakıxanov Qubadan Tiflisə çağırılmış və orada çar hakimiyyət orqanlarının hərəkətlərini pisləmişdi.
- Qraf Syuzanne 1840-cı ildə Zaqafqaziyaya səyahət etdiyi zaman Tiflis, Bakı və Qubaya gəlmiş, burada Abbasqulu ağa Bakıxanovla tanış olmuşdu.
- 1841-ci ildə A.Bakıxanov Azərbaycan tarixinə dair “Gülüstani – İrəm” əsərini işləyib başa çatdırmışdı.
- Abbasqulu ağa Bakıxanov “Gülüstani-İrəm” əsərinin ruscaya tərcüməsi ilə xeyli məşğul olmuşdur. “Gülüstani-İrəm”in ruscaya 1844-cü ildə tamamlandıqdan sonra müəllif onu çap olunmaq üçün Peterburqa I Nikolaya göndərmişdi.
- Elm sahəsində öz bilik və təcrübəsini artırmaq məqsədi ilə Abbasqulu ağa Bakıxanov 1845-ci ildə Şərqi səyahət etmək fikrinə düşür və bu xüsusda ali hökumət dairələrinə müraciət edərək icazə alır.
- O, səyahətə 1846-cı ilin martında çıxır və ilk əvvəl İrana gedərək, mart və aprel aylarını Təbrizdə keçirir. Təbrizdən Abbasqulu ağa Bakıxanov İranın paytaxtı Tehrana gedir. İki aydan artıq burada qalıb İranın görkəmli dövlət adamları, alim və yazıçılarını, qədim mədəniyyətini, incəsənətini və s. öyrənmişdi.
- Abbasqulu ağa Bakıxanov əvvəlcədən tərtib olunmuş yol planı üzrə Tehrandan Bağdada və oradan da Məkkəyə hərəkət etməli idi. Lakin knyaz Dolqorukinin məsləhətinə görə, o bu planı pozub Məkkəyə İstanbul və Misir yolu ilə getməli olur.

Cəfər Cəbbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası
Abbasqulu ağa Bakıxanov-230

- Qəbul zamanı o özü ilə apardığı “Əsrarül-Mələküt” əsərinin ərəbcə əlyazmasını sultana verir. Bu əsər Həyatzadə Seyid Şərif təsəfindən türk dilinə tərcümə edilərək, 1848-ci ildə İstanbulda ərəbcə mətni ilə birlikdə “Əfkarül-cəbərut ” adı ilə nəşr olunur.
- 1846-cı ildə A.Bakıxanov Məkkəyə səyahət etmişdi.
- 1847-ci ildə geri qayıdarkən yolda xəstələnmiş və 1847-ci ilin fevralında Vadii-Fatimədə (Məkkə və Mədinə arasında) vəfat etmiş və orada dəfn edilmişdi. Lakin böyük Azərbaycan alim və şairinin məzarından bu gün orada heç bir iz və nişan qalmamışdır.